

بررسی ایده اولیه سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی و استخراج گزاره‌ها و مفاهیم

الف) ایده اولیه سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی

ایجاد رفاه عمومی، برطرف ساختن هر نوع فقر و محرومیت، حمایت از بی‌سرپرستان و از کار افتادگان و آنچه از اهداف مصرح در اصول ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی آمده، که چشم‌انداز تأمین اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی را مشخص کرده است، اقتضا می‌کند که نظامی کارآمد، توانمندساز، عدالت بنیان، کرامت‌بخش و جامع برای تأمین اجتماعی همگان، برگرفته از الگوهای اسلامی در زمینه تکافل اجتماعی، در اقتصادی صحیح و عادلانه، با نظام اداری کارآمد، حذف تشکیلات غیرضرور و رفع تبعیض‌های ناروا و با بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی و درآمدهای عمومی طراحی و اجرا شود. بنابراین سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی، براساس اصول ذیل تهیه شود:

۱- استقرار نظام یکپارچه، شفاف، کارآمد، مستقل، فراگیر و چندلایه تأمین اجتماعی با اتخاذ رویکرد فعال از سوی دولت در مقوله رفاه و تأمین اجتماعی، تحولات اساسی در صندوق‌ها و بیمه‌های اجتماعی و تفکیک منابع سلامت از بازنشستگی.

۲- پایبندی به حقوق و رعایت تعهدات بین نسلی، تأمین منابع پایدار، رعایت محاسبات بیمه‌ها و تعادل بین منابع و مصارف و حفظ ارزش ذخایر سازمان‌ها و صندوق‌ها به عنوان اموال مردم با تاکید بر امانت‌داری، امنیت، سودآوری، شفافیت و پاسخگویی.

۳- انسجام‌بخشی به وظایف حاکمیتی و اعمال آن و واگذاری تصدی‌گری‌ها، به جز موارد ضروری، به مردم.

۴- گسترش نقش و حضور همه جانبه مردم در برنامه جامع فقرزدایی و رفاه اجتماعی و مسابقه خیر، با ترویج فرهنگ و گفتمان اسلامی، تشویق موثر آنان و رفع موانع حضور.

۵- یکپارچه‌سازی خدمات پیشگیری، بهداشت و درمان و گسترش کمی و کیفی و

سطح‌بندی بیمه‌های سلامت و بیمه‌های اجتماعی.

۶- پویایی سرمایه انسانی و توانمندسازی مردم و تحقق عدالت بنیان با تاکید بر جوان‌سازی جمعیت.

ب) استخراج گزاره‌ها در «ایده اولیه سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی»

بند	متن	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)
مجموعه	ایجاد رفاه عمومی، برطرف ساختن هر نوع فقر و محرومیت، حمایت از بی‌سپرستان و از کارافتادگان و آنچه از اهداف مصرح در اصول ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۱ و ۴۳	ایجاد رفاه عمومی	تأمین اجتماعی پایه فراگیر
	قانون اساسی آمده که چشم‌انداز تأمین اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی را مشخص کرده است،	اهداف مصرح در اصول ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی (چشم‌انداز تأمین اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی)	نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی
	اقتضا می‌کند که نظامی کارآمد، توانمندساز، عدالت بنیان، کرامت‌بخش و جامع برای تأمین اجتماعی همگان	نظامی کارآمد، توانمندساز، عدالت بنیان، کرامت‌بخش و جامع برای تأمین اجتماعی همگان	ارتقای کیفیت زندگی و تعالی بخشی آحاد جامعه
	و جامع برای تأمین اجتماعی همگان، برگرفته از الگوی اسلامی در زمینه تکافل اجتماعی، در	برگرفته از الگوی اسلامی در زمینه تکافل اجتماعی	اصل کفالت اجتماعی در سطح پایه خدمات
	اقتصادی صحیح و عادلانه، با نظام اداری	در اقتصاد صحیح و عادلانه	عدالت اقتصادی
	حذف تشکیلات غیرضرور و رفح	حذف تشکیلات غیرضرور	کارآمدی و صرفه‌جویی در مقیاس
	غیرضرور و رفح	رفع تبعیض‌های ناروا	عدالت اجتماعی

بند	متن	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)
	تبعیض‌های ناروا و با بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی و درآمدهای عمومی طراحی و اجرا شود. بنابراین سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی، براساس اصول ذیل تهیه شود.	با بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی و درآمدهای عمومی	گفتمان خیرجمعی
(۱)	استقرار نظام یکپارچه، شفاف، کارآمد، مستقل، فراگیر و چند لایه تأمین اجتماعی با اتخاذ رویکرد فعال از سوی دولت در مقوله رفاه و تأمین اجتماعی	استقرار نظام یکپارچه، شفاف، کارآمد، مستقل، فراگیر و چند لایه تأمین اجتماعی	نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی
		اتخاذ رویکرد فعال از سوی دولت در مقوله رفاه و تأمین اجتماعی	تأمین اجتماعی حق مردم و تکلیف دولت
		تحولات اساسی در صندوق‌ها و بیمه‌های اجتماعی	اصلاحات سیستماتیک پارامتریک و مهندسی مجدد بیمه‌گران اجتماعی
		تفکیک منابع سلامت از بازنشستگی	تفکیک منابع و نه تجمیع صندوق‌ها
* مرتبط با سیاست‌های کلی سلامت است			
بند	متن	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)
(۲)	پایبندی به حقوق و رعایت تعهدات بین نسلی، تأمین منابع پایدار، رعایت محاسبات بیمه‌ای و تعادل	پایبندی به حقوق	رعایت حقوق مکتسبه ذی‌نفعان
		رعایت تعهدات بین نسلی	رعایت تعهدات

مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	متن	بند
صندوق‌ها به ذی‌نفعان واقعی		بین منابع و مصارف و حفظ ارزش ذخایر	
پایداری مالی	تأمین منابع پایدار	سازمان‌ها و صندوق‌ها به عنوان اموال مردم با تاکید بر امانت‌داری، امنیت، سودآوری، شفافیت و پاسخگویی	
محاسبات بیمه‌ای به عنوان تراز تصمیم‌گیری بیمه‌های اجتماعی	رعایت محاسبات بیمه‌ای و تعادل بین منابع و مصارف		
رعایت حق الناس، امانت‌داری و به رسمیت شناختن فعالیت اقتصادی صندوق‌ها	حفظ ارزش ذخایر سازمان‌ها و صندوق‌ها به عنوان اموال مردم، امانت‌داری، امنیت، سودآوری، شفافیت و پاسخگویی		
ایجاد انسجام ساختاری در حیطه وظایف حاکمیتی یعنی نظارت، سیاست‌گذاری و تخصیص منابع عمومی	انسجام‌بخشی به وظایف حاکمیتی و اعمال آن	انسجام‌بخشی به وظایف حاکمیتی و اعمال آن و واگذاری تصدی‌گری‌ها، به جز موارد ضروری به مردم	(۳)
احاله کار مردم به خود آنها با تقویت بخش‌های غیردولتی و همکاری‌های جمعی	واگذاری تصدی‌گری‌ها به جز موارد ضروری به مردم		

مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	متن	بند
<p>- اصل تکافل اجتماعی عمومی و مسئولیت اجتماعی مردم در قبال یکدیگر</p> <p>- مشارکت افراد دارای توان مالی یا قابل توانمندسازی در تأمین مالی خدمات اجتماعی مورد نیاز</p>	<p>برنامه جامع فقرزدایی و رفاه اجتماعی</p>	<p>گسترش نقش و حضور همه جانبه مردم در برنامه جامع فقرزدایی و رفاه اجتماعی و مسابقه خیر، با ترویج فرهنگ و گفتمان اسلامی، تشویق موثر آنان و رفع موانع حضور</p>	(۴)
<p>- گفتمان خیرجمعی</p> <p>- جلب مشارکت‌های مردمی</p> <p>- تقویت خیریه‌ها و NGOها</p>	<p>مسابقه خیر</p>		
<p>یکپارچه‌سازی نظام سلامت</p>	<p>یکپارچه‌سازی خدمات پیشگیری، بهداشت و درمان</p>	<p>یکپارچه‌سازی خدمات پیشگیری، بهداشت و درمان و گسترش کمی و کیفی و سطح‌بندی بیمه‌های سلامت و بیمه‌های اجتماعی</p>	(۵)
<p>- تعمیم و فراگیری بیمه‌های سلامت و اجتماعی</p> <p>- سطح‌بندی بیمه‌های سلامت و اجتماعی</p>	<p>گسترش کمی و کیفی و سطح‌بندی بیمه‌های سلامت و بیمه‌های اجتماعی</p>		

مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	متن	بند
* مرتبط با سیاست‌های کلی سلامت است			
مفهوم مستفاد از گزاره (تعریف و تبیین ایده)	گزاره‌های اصلی و احکام کلی مستخرجه	متن	بند
- ایجاد زمینه تعالی انسانی - ایجاد نشاط اجتماعی و سرافرازی مالی	پویایی سرمایه انسانی	پویایی سرمایه انسانی و توانمندسازی مردم و تحقق اقتصاد عدالت‌بنیان با تاکید بر جوان‌سازی جمعیت	(۶)
- کارگســـــتری، مهارت‌افزایی و تواناسازی مردم و اقشار نیازمند	توانمندسازی مردم		
- عدالت اجتماعی	تحقق اقتصاد عدالت‌بنیان		
- حمایت از نهاد خانواده - تشویق به ازدواج و فرزندآوری	با تاکید بر جوان‌سازی جمعیت		
* مرتبط با سیاست‌های کلی جمعیت است			

ج) مفاهیم به کار رفته در «ایده اولیه سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی»

رفاه عمومی

کمک‌های آموزشی، فرهنگی، پزشکی و مالی سازمان یافته به کسانی که نیاز دارند. این اقدامات شامل مراقبت از بزرگسالان بی‌بضاعت، درمان بیماران روانی، توانبخشی از مجرمان، مراقبت و تسکین بیماران، معلولین، جوانان و خانواده‌های نیازمند و فعالیت‌های آموزشی برای کودکان است. دسترسی به چنین برنامه‌های کمکی یک حق اساسی و مسلم کسانی که نیاز دارند است. سازمان ملل ارائه برنامه‌های رفاه اجتماعی را با عنوان دولت‌های رفاه شناخته است.

برطرف ساختن هر نوع فقر و محرومیت

هدف و مبنای برخورداری همه افراد از حق تأمین اجتماعی و برابری بین آنها "رفع فقر و محرومیت" موجود در جامعه و رساندن وضعیت اقتصادی نیازمندان به حد وسط است. در متون اسلامی موضع‌گیری شدیدی در برابر فقر دیده می‌شود. ابن‌ابی‌الحدید در شرح خطبه ۹۴۴ حضرت امیر علیه السلام می‌نویسد: خداوند بر پیشوایان مقرر فرموده که خود را در معیشت با مردم تنگدست، برابر دارند تا بینوایی را رنج بینوایی به هیچان نیاورد و موجب هلاکش نشود، و بر پیشوای عادل و دادگر واجب است که خود را در پوشاک و خوراک به ضعیف‌ترین مردمان همانند سازد تا مردمان فقیر هلاک نشوند، زیرا آنان پیشوایان را در آن هیئت و خوراک ببینند و انگیزه بیشتری برای ترک دنیا و خودداری از شهوت ایجاد خواهد کرد.

چشم‌انداز تأمین اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی ایران

مبتنی بر قانون اساسی و احکام مرتبط با اصول ۳، ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۴۳ و براساس سند چشم‌انداز بیست ساله نظام، تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقای سطح شاخص‌هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارز با فساد و ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان

و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و موسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی.

کارآمد

اصطلاح کارآمدی بیشتر در سه قلمرو مدیریت، اقتصاد و سیاست کاربرد دارد و در فرهنگ علوم سیاسی این اصطلاح به "اثر بخشی، نفوذ، کفایت، قابلیت، و لیاقت" معنا می‌شود. در تعریفی دیگر کارآمدی با کارایی مترادف گرفته شده و این گونه تعریف شده است: «قابلیت و توانایی رسیدن به هدف‌های تعیین شده و مشخص». سنجش مقدار کارایی از طریق مقایسه مقدار استاندارد با هدف یا مقدار کیفیتی که عملاً به دست آمده صورت می‌گیرد. می‌توان کارآمدی را به معنای «موفقیت در تحقق اهداف با توجه به امکانات و موانع» تعریف نمود؛ از این رو کارآمدی هر پدیده براساس سه شاخصه اهداف، امکانات و موانع آن پدیده مشخص می‌شود.

توانمندساز

این سیاست مجموعه‌ای از برنامه‌ها و اقدامات آموزشی، فرهنگی، حقوقی، حرفه‌آموزی، بازتوانی، توانبخشی، اعطای تسهیلات، ایجاد شغل و مواردی از این قبیل که در حد نیاز برای خوداتکائی افراد و خانوارهای نیازمند و خروج تدریجی آنان از پوشش حمایتی مستقیم با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی متمرکز انجام می‌شود.

عدالت بنیان

خداوند نظام تکوین و تشریح را براساس اصل عدالت بنیان نهاده است، بدین خاطر گفته شده که: "بالعدل قامت السموات و الارض". عدالت از دو اصل حکمت و انتخاب اصلح به عنوان دو صفت فعل الهی بهره می‌گیرد؛ براساس اصل حکمت و استواری در منش هر چیز در جایش قرار می‌گیرد و طبق اصل انتخاب اصلح هر چیز در بهترین و شایسته‌ترین جایگاهش نهاده می‌شود.

کرامت بخش

رویکردی است که مطابق آن و با توجه به اصول دوم و سوم قانون اساسی ارائه هرگونه خدمات به بیمه‌شدگان و به‌ویژه مددجویان با در نظر گرفتن کرامت، حیثیت و ارزش والای انسانی در پیوستار نظام جامع تأمین اجتماعی ارائه و از روش‌های تحقیرآمیز به شدت اجتناب می‌شود.

جامع

سیاستی است که براساس آن کلیه خدمات متنوع و مصرح در قانون ساختار نظام جامع تأمین اجتماعی ارائه خواهد شد.

تأمین اجتماعی همگان

سیاستی است که براساس آن خدمات نظام تأمین اجتماعی باید برای کلیه آحاد ملت تأمین و تضمین شود.

الگوی اسلامی

الگو نقشه جامعی است که هدف و سمت حرکت، شیوه حرکت و نحوه رفتار جامعه را برای تحقق یافتن تحول تکاملی جامعه بیان می‌کند و سند بالادستی همه اسناد برنامه‌ای، چشم‌انداز و سیاست‌گذاری کشور است و سندی جامع برای تاریخ پیشرفت جمهوری اسلامی ایران است و به چشم‌اندازهای دورتر از ۱۴۰۴ هم می‌پردازد. نظر به اینکه سند چشم‌انداز فقط هدف را مشخص کرده است؛ تعیین مسیر و چگونگی حرکت، از ویژگی‌های سند الگو است.

سند الگو حاوی سر فصل‌های زیر خواهد بود:

■ تبیین وضعیت مطلوب جامعه اسلامی در چهار عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به صورت جامع و تعریف نموده‌های بیرونی و مولفه‌های ملموس آن در قالب شاخص‌های قابل اندازه‌گیری.

■ تعیین معیارها، نقاط مرجع و راهنمای مسیر در مقاطع دو ساله برای انجام پایش و ارزیابی پیشرفت.

■ تدوین راهبردها (چگونگی حرکت از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب).

■ طراحی ساختارها و نظام‌های کلان خود اصلاح‌گر پیشران به سوی پیشرفت.

■ طراحی و تعریف نظام پایش و نظارت پیشرفت کشور.

تکافل اجتماعی

ناظر به وظیفه حاکم اسلامی در قبال آحاد مردم برای کفایت و تضمین و تأمین آنان در قبال پریشانی‌های جسمی، روحی و اقتصادی است. نوع دیگری از تکافل اجتماعی نیز مبتنی بر وظیفه عموم مردم نسبت به هم‌نوع است که با مباحثی مانند توزیع ریسک در بیمه‌های اجتماعی قابل تطبیق است.

اقتصادی صحیح و عادلانه

وجود تعادل و عدم شکاف در جامعه و اقتصاد به‌عنوان یکی از بخش‌های مهم از طریق لزوم بسط عدالت اجتماعی، تعاون و تأمین اجتماعی است. لذا فراهم نمودن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های انسانی در جامعه با استقرار قسط و عدل در جامعه برای تأمین امکانات و شرایط مساوی و مناسب و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی آحاد جامعه که برعهده حکومت وفق قانون اساسی است.

گام نخست نظام جمهوری اسلامی برای حل معضل اقتصاد و پایه‌ریزی بنیادهای یک اقتصاد سالم براساس مبانی اقتصاد اسلامی در تدوین قانون اساسی نظام جدید تبلور یافت. بند ۱۲ اصل سوم قانون اساسی ناظر بر این موضوع است که دولت موظف است همه امکانات خود را برای پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه طبق ضوابط اسلامی جهت رفع فقر و برطرف ساختن هرنوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه، مسکن، کار و... به کار

برد.

تبعیض‌های ناروا

عبارت است از مجزا ساختن گروهی از گروه دیگر، با به‌کارگیری رفتاری ناشایست نسبت به گروه تفکیک شده. تبعیض در همین معنا مورد تقبیح قرار گرفته است. در نظام حقوقی و قانون اساسی جمهوری اسلامی تبعیض منع شده است. در همین رابطه بند ۹ اصل سوم قانون اساسی به «رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمامی زمینه‌های مادی و معنوی» تصریح می‌نماید.

مشارکت‌های مردمی

مشارکت در معنی لغوی آن به معنای همراهی، شرکت، همبازی است و کلمه‌ای است عربی از باب مفاعله (دارای معنی بین‌الاثنین یعنی بین دو چیز) در زبان انگلیسی (participation) به معنی شریک شدن، سهیم شدن و مداخله بکار برده می‌شود. مشارکت یعنی شرکت آگاهانه - ارادی و داوطلبانه و فعال افراد در فرایند توسعه. حقوق شهروندی دارای چهار حوزه اساسی مدنی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است که مشارکت رکن همه حوزه‌های مذکور است. در اسلام نیز مشارکت اجتماعی اهمیتی بسزا دارد. اسلام در ضرورت مشارکت توصیه‌ها و راهکارهای بسیاری ارائه نموده و بر آن تاکید داشته است. اسلام مشارکت انسان‌ها را ضامن بقای اجتماعی دانسته و جوامعی را که مشارکت می‌کنند، جوامعی پویا می‌داند. مشارکت مومنان در عمل اجتماعی که از مصادیق عمل صالح و احسان است، دایره‌ای گسترده از اعمال در حوزه‌های نظامی، اقتصادی، فرهنگی، علمی، سیاسی و مانند آن را دربرمی‌گیرد.

درآمدهای عمومی

درآمدهای عمومی، درآمدهایی است که قدرت عمومی برای تأمین هزینه‌های عمومی را به‌دست می‌آورد و بطور کلی به ۲ دسته تقسیم می‌شوند: الف) درآمدهای غیرمالیاتی، ب) درآمدهای مالیاتی. درآمدی عمومی در قانون بودجه منظور می‌شود و نقطه مقابل

هزینه‌های عمومی است و زمانیکه هزینه‌های عمومی پیش‌بینی گردید انتظار طبیعی و منطقی این خواهد بود که محل تأمین این درآمدها، کیفیت و میزان آن به نحوی باشد که تکاپوی هزینه‌های عمومی را متقبل و مشخص نماید.

چند لایه تأمین اجتماعی

نظامی است که با هدف تفکیک و تمایز دقیق بین لایه‌های حمایتی و بیمه‌ای و سطح‌بندی این لایه‌ها و تدوین و تنظیم سیاست‌های اجرایی و قواعد خاص حاکم بر هریک از این حوزه‌ها، تعیین سطح خدمات و مزایا، سطح مشارکت و میزان برخورداری از کمک‌های دولتی هر بخش و جمعیت در این لایه‌ها، تأمین کامل نیازهای پایه و گسترش دامنه انتخاب در سطح تکمیلی، برقراری ارتباط پویا و قانونمند بین لایه‌ها و جابجایی و انتقال افراد و خانوارها بین این لایه‌ها، ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی مشترک، جامع و یکپارچه، رفع همپوشانی‌ها و خلاءهای دسترسی به اطلاعات دقیق، بهنگام و قابل اعتماد برقرار می‌شود و حداقل دارای ۳ لایه: امدادی (امداد حوادث و امداد اجتماعی)، حمایتی (مساعده اجتماعی، توانبخشی، توانمندسازی و...) و بیمه‌ای (بازنشستگی، درمان، بیکاری و...) می‌باشد که بخش بیمه‌ای آن در سطوح پایه، مازاد و تکمیلی تعریف می‌شود.

منظور از بیمه پایه نیز سطح اول پوشش خدمات است که متضمن حداقل‌هایی از معیشت، سلامت و... است که آن را سطح پایه می‌نامند. این سطح از خدمات و تعهدات بیمه‌های اجتماعی (بازنشستگی، درمان و...) مطابق با ضوابط ابلاغی مراجع ذیربط و براساس شرایط عمومی جامعه و نیازهای اقشار و گروه‌های هدف تعریف و حسب مورد از طریق سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر ارائه می‌شود و مسئولیت سیاست‌گذاری، نظارت و ضمانت تداوم اجرای آن در بلندمدت برعهده دولت است.

بیمه‌های اجتماعی

به مجموعه خدماتی اطلاق می‌شود که برای ایجاد رفاه عمومی طبقه معینی انجام

می‌گیرد. حمایت اجتماعی کارگران و شاغلان در مقابل برخی از حوادث و وقایع احتمالی از طریق بیمه، بیمه اجتماعی نامیده می‌شود.

بیمه اجتماعی هر برنامه حکومت بنیان است با این چهار مشخصه:

- مزایا، معیارهای واجدین شرایط و دیگر جنبه‌های برنامه را دولت تعیین می‌کند؛
- برای درآمدها و برآمدها تدارکات مالی صریح (غالباً از طریق یک صندوق تراست) ایجاد می‌شود؛

■ از طریق مالیات‌ها یا عوارض پرداخت شده توسط (یا به نیابت از) شرکت کنندگان تأمین بودجه می‌شود (گرچه منابع اضافی تأمین بودجه هم شاید مهیا شود)؛

■ برنامه به جمعیت معینی خدمات می‌رساند و مشارکت یا اجباری است یا برنامه به حد کافی یارانه دهی می‌شود که بیشتر افراد واجد شرایط مشارکت در آن را انتخاب کنند.

بیمه اجتماعی همچنین برنامه‌ای تعریف شده است که در آن ریسک‌ها توسط یک سازمان غالباً دولتی منتقل و جمع می‌شود، یعنی قانوناً ملزم به فراهم‌آوری مزایای مشخصی است.

پایبندی به حقوق و رعایت تعهدات بین نسلی

تأمین اجتماعی در ذات فعالیت‌های خود از بازتوزیعی افقی (بین نسلی) و عمودی (بین قشری) برخوردار است. بین نسلی بودن تأمین اجتماعی متضمن نگاه بلندمدت و فزاینده از نسل موجود در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها است. یک نسل با پرداخت حق بیمه، منابع پرداخت تعهدات نسل پیش و آتی را تأمین می‌کند و منابع مربوطه متعلق به تمامی نسل‌ها است.

منابع تأمین اجتماعی، امانتی است بین نسلی که به یک قشر خاص (مشمولین) تعلق دارد و نمی‌توان از محل این منابع به غیرمشمولین (غیر از بیمه شدگان تأمین اجتماعی)، سرویس‌رسانی کرد.

منابع پایدار

تأمین جریان پایدار و مستمر حاصل از ورود منابع به‌ویژه منابع مالی به سیستم شامل حق بیمه‌های حاصل از مشارکت کارفرما، بیمه شده، دولت، سود حاصل از سرمایه‌گذاری ذخایر، کمک‌های مردمی، منابع عمومی، اعتبارات و درآمدهای عمومی.

محاسبات بیمه‌ای

اصول و قواعدی که رعایت آنها موجب تنظیم ورودی‌ها و خروجی‌ها و تعادل منابع و مصارف و عدم رعایت آنها منجر به ناپایداری مالی، بروز کسری‌های نقدی، جاری و تعهدی، افزایش نامتعارف تعهدات و ورشکستگی سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی می‌شود.

تعادل بین منابع و مصارف

در نظامات مختلف بازنشستگی و به‌ویژه نظام مزایای معین با اندوخته‌گذاری جزئی رایج در کشور ایران، تعادل یک سیستم بازنشستگی متأثر از تعادل نسبت پشتیبانی {تعادل بین تعداد مستمری‌بگیران (دریافت کننده حقوق) و تعداد بیمه‌شدگان اصلی (پرداخت کننده حق بیمه)} و تعادل در نرخ جایگزینی {تعادل بین نسبت حقوق زمان بازنشستگی (دریافتی از صندوق) به حقوق زمان اشتغال (ماخذ پرداخت حق بیمه به صندوق} است و برای برقراری تعادل بین نسبت منابع و مصارف علاوه بر تعادل در نسبت پشتیبانی و نرخ جایگزینی بایستی به توازن نرخ حق بیمه، نرخ رشد دستمزدها، نرخ رشد حقوق بازنشستگان، بازدهی ذخایر و از همه مهم‌تر انجام اصلاحات براساس نظام چندلایه و با توجه به متغیرهای جمعیتی، اقتصادی و... نیز توجه نمود.

حفظ ارزش ذخایر

حفظ قدرت خرید سرمایه‌ها، اندوخته‌ها و ذخایر سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی در طول زمان از روش‌های مختلف کارا و اثربخش برای پاسخگویی به تعهدات بین‌نسلی جاری و آتی.

اموال مردم

مالکیت فردی در اسلام یک امر مسلم و بدیهی است، یعنی یک فرد مسلمان، اعم از زن و مرد، می‌تواند از راه‌های مشروع، ثروت جمع کرده، مالکش شود و هیچ کس حق تعرض به او را ندارد. در اسلام، همان‌گونه که جان، ناموس و آبروی مردم اهمیت ویژه‌ای داشته، احتیاط و احترام نسبت به آنها واجب است، «اموال مردم» نیز از نظر اهمیت، کمتر از جان و ناموس آنان نیست.

امانت‌داری

معنای امانت‌داری آن است که شخصی (اعم از حقیقی یا حقوقی) به دیگری (اعم از حقیقی یا حقوقی) چیزی را به منظور حفظ و نگهداری بسپارد و او قبول کند، در این صورت، شخص امانت‌دار موظف است بدون کوچک‌ترین دخل و تصرفی، مورد امانت را به صاحبش بازگرداند. امانت به معنی ضد خیانت است و نیز به مال به امانت گذاشته شده نزد امین اطلاق می‌شود.

امنیت

در لغت حالت فراغت از هرگونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند. در واقع نوع و سطحی از احساس و اطمینان خاطر است که جامعه و گروه در آن نقش اساسی دارد و ناظر بر تدارک سلامت افراد جامعه در قبال اقدامات خشونت‌آمیز و رفع دغدغه‌های ذهنی (احساس عدم امنیت) شهروندان است.

در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود. امنیت به معنی حراست از یک فرد، جامعه، ملت و یک کشور در برابر تهدیدهای خارجی است و نقطه مقابل «تهدید» به شمار می‌رود، هر کشوری که بتواند تهدیدهای بالقوه و بالفعل را از میان بردارد، به آسایش و امنیت رسیده است.

سودآوری

سودآوری به توانایی در به دست آوردن درآمد و سود است. درآمد یا سود خالص، تنها معیار اندازه‌گیری سودآوری است. دوام و بقا در بلندمدت، به توانایی در کسب درآمد برای انجام کلیه تعهدات و تأمین بازده مناسب بستگی دارد.

شفافیت و پاسخگویی

پاسخگویی یعنی یک فرد یا سازمان متعهد می‌شود که راجع به اعمال، غفلت‌ها، ریسک‌ها و وابستگی‌ها به ذی‌نفعان مختلف حسابدهی داشته باشد. «شفافیت»، «مسئولیت‌پذیری» و «رعایت» سه بال پاسخگویی هستند. «شفافیت» به اشتراک گذاشتن فرایند و اطلاعات با ذی‌نفعان است، پاسخگویی مجموعه‌ای از روابط اجتماعی است که براساس آن شخص یا اشخاص برای توضیح و توجیه رفتار خود با دیگران و سایر، احساس تعهد می‌کنند. پاسخگویی یکی از راه‌های ایجاد اعتماد عمومی است و در حقیقت نوعی ارائه گزارش است.

گزارشی که اطلاعات را در زمان، مکان و شکل مناسب در اختیار تصمیم‌گیرندگان قرار می‌دهد. پاسخگویی، «شفافیت و تعهد» متقابل را ترویج و ترغیب می‌نماید و باعث می‌شود مجریان، مسئولیت آنچه را که انجام می‌دهند و خدماتی را که ارائه می‌دهند برعهده گیرند، کیفیت کار خود را تضمین نمایند و همواره در پی بهبود کارکردها و مأموریت‌های خویش باشند. از رهگذر پاسخگویی است که مالیات‌دهندگان،

تامین‌کنندگان منابع و گروه‌های هدف از تخصیص صحیح منابع و انجام بهینه امور مطمئن می‌شوند و به حمایت خود از اقدامات جاری و برنامه‌های آتی ادامه می‌دهند.

وظایف و اعمال حاکمیتی و واگذاری تصدی‌گری

امور حاکمیتی به موجب ماده ۸ قانون مدیریت خدمات کشوری، آن‌دسته از اموری است که تحقق آن موجب اقتدار و حاکمیت کشور است و منافع آن بدون محدودیت شامل همه اقشار جامعه شده و بهره‌مندی از این نوع خدمات موجب محدودیت برای استفاده دیگران نمی‌شود.

امور تصدی‌گری به موجب ماده ۱۳ قانون مدیریت خدمات کشوری امور تصدی‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی با رعایت اصول ۲۹ و ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، از طریق توسعه بخش تعاونی و خصوصی و نهادها و موسسات عمومی غیردولتی تعیین صلاحیت شده و با نظارت و حمایت دولت و با استفاده از شیوه‌های مندرج در ذیل ماده فوق قابل انجام است.

فقرزدایی

فقر عبارت از ناتوانی انسان در فراهم آوردن نیازهای اساسی خود جهت رسیدن به یک زندگی آبرومندانه و شایسته است. در تعریف دیگر، افراد در صورتی فقیر شمرده می‌شوند که نتوانند در زندگی مشترک جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند مشارکت داشته باشند. فقرزدایی یکی از عواملی است که جامعه را در مسیر پیشرفت و تعالی همه‌جانبه یاری می‌رساند. موضوع فقرزدایی در جامعه یکی از وظایف اولیه حکومت اسلامی است.

رفاه اجتماعی

تعریف سازمان ملل متحد: رفاه اجتماعی دامنه وسیعی از فعالیت‌ها و برنامه‌هایی را که تحت نظارت و با کمک دولت برای بهزیستی افراد و جامعه انجام می‌شود، دربر می‌گیرد.

اتحادیه بین‌المللی تأمین اجتماعی، رفاه اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کند: نظامی که به منظور خدمت و کمک به افراد به وجود می‌آید تا سلامت، زندگی بهتر و موجبات روابط مناسب‌تری را برای پیشرفت استعدادها، قابلیت‌ها و توانایی‌های انسان فراهم سازد. تعریف دایره‌المعارف‌امریکانا از رفاه اجتماعی: معمولاً شامل خدماتی می‌شود که هدف اولیه آنها تثبیت و تقویت شرایط فیزیکی، اجتماعی و روانی مردم برای بهبود است و مهم‌ترین هدف برنامه‌های رفاه اجتماعی نیز کاهش فقر است.

مسابقه خیر

پیشی گرفتن تمامی آحاد مردم در انجام امور خیر جمعی و رعایت مصالح عامه در قالب نظام تأمین اجتماعی که از توصیه‌های قرآنی است. خیر جمعی نیز در کنار خیر فردی معنا پیدا می‌کند و زمانی است که افراد ترجیحات جمعی را بر ترجیحات فردی مقدم می‌شمارند. خیر جمعی ضامن عدالت توزیعی است که در کنار عدالت رویه‌ای زمینه‌ساز تحقق آرمان‌های عدالت‌خواهانه جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

پیشگیری

ناظر بر جلوگیری از وقوع یک اتفاق است. از نظر بهداشتی پیشگیری عبارتست از مداخله‌ای مثبت و اندیشمندانه برای مقابله با شرایط مضر است. پیشگیری در سه سطح قابل انجام است: پیشگیری اولیه؛ انجام مداخله‌ای قبل از اینکه اختلال یا ناتوانی ایجاد شود. پیشگیری ثانویه: پس از وقوع بیماری، انجام اقداماتی به منظور شناسایی و درمان هرچه سریع‌تر. پیشگیری ثالثیه یا توانبخشی: هدف کاستن ناتوانی‌ها و عوارض ناشی از بیماری است.

بهداشت و درمان

بهداشت

علم و روش پیشگیری از بیماری، طولانی‌تر کردن عمر متوسط بشر و بهبود وضع سلامت جسمی، روانی و اجتماعی او است. بهداشت به صورت فردی و جمعی مطرح

می‌شود، اما در هر حال هدف بهداشت، تأمین شرایط لازم برای رفاه فردی، اجتماعی و تمام فعالیت‌های مرتبط با پیشگیری از بیماری‌ها است.

درمان

به کلیه اقداماتی اطلاق می‌شود که در شرایط پس از ابتلای به بیماری جسمانی یا روانی، به منظور بازگرداندن سلامت پیشین و از بین بردن عوامل موثر بر کاهش متوسط عمر بشر، با فراهم آوردن افزایش طول عمر انسان انجام می‌شود.

سطح‌بندی بیمه‌های سلامت

در تبصره ذیل ماده ۲ قانون ساختار نظام جامع تأمین اجتماعی آمده است:
خدمات بیمه‌های اجتماعی و درمانی به دو سطح همگانی و تکمیلی تقسیم می‌شود به طوری که:

- حدود خدمات بیمه‌ای همگانی را قانون تعیین می‌کند.
- بیمه‌های تکمیلی به آن دسته از خدمات بیمه‌ای گفته می‌شود که علاوه بر سطح خدمات بیمه‌های همگانی، با انعقاد قراردادهای انفرادی یا گروهی فی‌مابین بیمه شده و بیمه‌گر و پرداخت حق بیمه توسط بیمه شده انجام می‌پذیرد و دولت در قبال آن تعهد مالی نداشته، اما مکلف به پشتیبانی حقوقی و قانونی لازم از این‌گونه بیمه‌ها است.
- همچنین این سطح‌بندی را می‌توان در ۴ گروه تقسیم‌بندی نمود:
 - سطح امداد اجتماعی، لایه مساعدت اجتماعی و حمایت اجتماعی: رایگان براساس آزمون وسع یا معرفی نهادها.
 - سطح پایه: رایگان / با لحاظ سهم مشارکت بیمه شده براساس آزمون وسع.
 - سطح مازاد: با پرداخت حق بیمه به طور سرانه و یا درصدی از حقوق و یا سطح درآمدی توسط کارفرما، بیمه شده و دولت، آتیه‌سازان حافظ، کارت طلایی فرهنگیان و ...
 - سطح مکمل (مضاعف): بیمه مکمل درمان تجاری بدون مشارکت دولت.

سرمایه انسانی

سرمایه انسانی عبارت است از مجموعه دانش و مهارت‌های جمع شده در نیروی انسانی یک سازمان. سرمایه انسانی مستلزم سرمایه‌گذاری بر روی نیروهای انسانی یک مجموعه به منظور بالا بردن بازدهی آنها است. از آنجا که این نوع هزینه‌ها با هدف بهره‌برداری در آینده انجام می‌گیرد، لذا آن را "سرمایه‌گذاری در منابع انسانی" می‌خوانند. مقوله سرمایه انسانی، محور بسیاری از تحولات نوین اقتصاد بوده و در تبیین مسائلی همچون تفاوت دستمزدها و حقوق‌ها به دلیل سن و شغل، ناموزونی بیکاری افراد ماهر و تنظیم مقررات شغلی توسط اتحادیه‌های کارگری نقش مهمی داشته است. تخصیص منابع سرمایه‌ای به دوره‌های مختلف تحصیلی، که لزوماً به بهای چشم‌پوشی از دیگر زمینه‌ها خواهد بود نیز از حوزه‌های مهم مبحث سرمایه انسانی به شمار می‌رود.

اقتصاد عدالت‌بنیان

اقتصاد عدالت‌بنیان زیرساخت اقتصاد مقاومتی است. از جمله برنامه‌های ملی دوازده‌گانه در جهت تبیین اقتصاد مقاومتی براساس سیاست‌های کلی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری انقلاب، عدالت بنیان کردن اقتصاد و توسعه عدالت اجتماعی است.

جوان‌سازی جمعیت

به معنای کاهش متوسط سن افراد کشور از طریق افزایش نرخ باروری و فرزندآوری خانواده‌ها بالاخص زوج‌های جوان.

کفایت

سیاستی است که براساس آن در مرحله اول حداقل نیازهای اساسی آحاد جامعه تأمین و در مرحله دوم کمیت و کیفیت خدمات ارتقا می‌یابند.

توازن اجتماعی

یکی از سازوکارهای اقتصادی اسلام برای تحقق توأمان عدالت اجتماعی و عدالت اقتصادی (بازتوزیعی) در سطح معیشت برای افراد جامعه است که با ایجاد برابری در سطح درآمد آحاد جامعه کاملاً متفاوت است. این اصل بیشتر ناظر به اعمال سیاست‌های بازتوزیعی (وضع مالیات، حق بیمه، عوارض، تعرفه‌ها و...) برای کاهش شکاف بین دهک‌های درآمدی جامعه است.

سیاست‌های بازتوزیعی

منظور از سیاست‌های بازتوزیعی استفاده از مکانیسم‌هایی نظیر وضع مالیات، عوارض، تعرفه‌ها و در این موضوع خاص استفاده از حق بیمه‌های اجتماعی به‌عنوان یک مالیات اجتماعی و کارکرد آن در بازتوزیع عادلانه مخاطرات بین نسل‌های متوالی (بین نسلی) و همچنین بین اقشار مختلف به‌ویژه اقشار کم‌درآمد (بین قشری) در راستای تحقق عدالت اجتماعی و جلوگیری از بروز یا گسترش شکاف طبقاتی فاحش است.

پایدارسازی

این سیاست مبتنی بر تعادل پایا بین منابع و مصارف و همچنین تنظیم مستمر ورود و خروج جمعیت در سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی از طریق انجام انواع اصلاحات لازم است.

سطح‌بندی و لایه‌بندی خدمات

سازوکاری است که بر مبنای آن می‌توان با توجه به ویژگی‌ها، الزامات و شرایط خاص حاکم بر هر لایه: {امداد (شامل امداد اجتماعی و امداد حوادث)، حمایت (شامل خدمات اجتماعی، مساعدت اجتماعی توانمندسازی)، بیمه (شامل بیمه‌های اجتماعی درمانی، بازنشستگی و...) نسبت به تدوین و تنظیم سیاست‌های اجرایی و قواعد خاص حاکم بر هر یک از این لایه‌ها، تعیین سطح خدمات و مزایا، سطح مشارکت و میزان برخورداری از

کمک‌های دولتی هرلایه و جایابی جمعیت جامعه هدف در این لایه‌ها و در قالب نظام تأمین اجتماعی چندلایه پرداخت.

تمایز حق الناس و بیت‌المال

حق الناس مصداق توجه ویژه دین مبین اسلام به حقوق مردم و همچنین حقوق متقابل آنها نسبت به یکدیگر و جامعه است و نظر به اینکه حضور و مشارکت مردم در طرح‌های بیمه‌ای اعم از اجباری و اختیاری در سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی مبتنی بر قانون از مصادیق حق الناس بوده، نقش تمامی قوای کشور و به‌ویژه دولت در این‌گونه صندوق‌ها ناظر به اجرای صحیح و پایدار قانون بوده و هرگونه دخل و تصرف مشابه آنچه در بیت‌المال برای دولت جایز است، در حق الناس جایز نیست.

حوزه امدادی

شامل امداد اجتماعی و امداد حوادث (مشمول بر امداد و نجات حادثه‌دیدگان، مدیریت بحران ناشی از حوادث و...).

حوزه حمایتی و توانبخشی

شامل ارائه خدمات حمایتی و توانبخشی و اعطای یارانه (غذایی، معیشتی، بیمه‌ای، آموزشی و...) و کمک‌های نقدی و غیر نقدی به افراد و خانواده‌های نیازمندی است که به دلایل گوناگون قادر به کار نیستند و یا درآمد آنان تکافوی حداقل زندگی آنان را نمی‌نماید.

حوزه بیمه‌ای (بیمه‌گری اجتماعی)

شامل بخش بیمه‌های اجتماعی از جمله بازنشستگی، بیکاری، حوادث و سوانح، از کارافتادگی و بازماندگان و بخش بیمه‌های درمانی (بیمه‌های سلامت) است.

کارگستری

این سیاست دارای سازوکار غیرحمایتی است و با ایجاد زمینه‌های اشتغال فرد، امکان تأمین نیاز توسط خود او فراهم می‌شود و به معنای ارائه خدمات رفاهی به شرط انجام تعهدات معین است.

آزمون وسع

آزمونی در سیستم‌های حمایتی و بیمه‌ای که به واسطه آن توانایی درآمدی و معیشتی فرد یا خانوار و کمتر بودن آن از میزانی معین سنجیده می‌شود. در این آزمون معیارهایی نظیر اشتغال، توانایی درآمدی و معیشتی، بعد خانوار، توانایی دانشی، مهارتی، جسمی و روحی انجام کار، میزان دسترسی به فرصت‌های اشتغال و امکان‌پذیری خوداشتغالی و... خانوارها، شبه‌خانوارها و افراد از منظر بیمه‌های اجتماعی بازنشستگی، از کارافتادگی و فوت بررسی و سپس افراد به دسته‌های توانمند و یا برخوردار؛ بازتوانی شده؛ قابل بازتوانی؛ غیر مشمول و غیر قابل بازتوانی تقسیم‌بندی می‌شوند.